

ПРИМЕЊЕНА ТЕОЛОГИЈА КАО ЕЛЕМЕНТ ДИДАКТИЧКЕ КУЛТУРЕ У РАЗВОЈУ ДАРОВИТОСТИ

Резиме: Даровитост и креативност су сапостојеће стваралачке чињенице које доприносе остварењу свеукупне животне прогресије. Примењена теологија у овом стваралачком контексту треба да допринесе стварању здравих корелација и интеграција између многих различитости које сапостоје у свим сегментима живота и стваралаштва. Само на такав начин могуће је смислено сапостојање религијских представа и научних хипотеза. Тада догма и стваралаштво стваралачки коегзистирају сталним превазилажењем догматизма и нестваралачких предрасуда, стваралачким тражењем истине, што све ослобађа од потребе наметања ауторитета и опонашања било кога и било чега. Потребно је да се свакоме да могућност слободног стваралаштва, где принцип „слажемо се да се не слажемо” постаје начин превазилажења разлика и заједничког трагања за истином. Тада свако има могућност да искаже своју даровитост као способност да уважавањем другог и другачијег себедавањем до краја превазиђе сваку себичност. Примењена теологија у овом контексту треба да да свој пуни допринос инсистирањем на религијском плурализму и мултидисциплинарном стваралаштву, чиме на најбољи могући начин доприноси интеграцији вере и знања.

Кључне речи: примењена теологија, даровитост, креативност, религијски плурализам, вера, знање.

Уводне напомене

Примењена или ангажована теологија обједињује теолошку теорију и праксу, није издвојена научна дисциплина него је састваралачки субјекат који теолошку науку отвара за корелације и интеграције са другим научним дисциплинама. Саборна богочовечанска динамика црквеног живота је основа свих делатности у области вере и знања у теолошком контексту, који није ни затворен ни самодовољан. То је гарант стваралачког заједничења у теолошком промишљању, закључивању и делатности у суживоту са другим и другачијим. Важно је разумети да се црквени живот остварује у конкретном времену и простору, што никако не значи одустајање од вечности као стваралачке одреднице. Коегзистенција времена и вечности у теолошком стваралаштву подразумева стваралачко ангажовање теолошке мисли и верског стваралаштва у ширем друштвеном и научном контексту. То се даље пројектује у животно састваралаштво и саостваривост многих, што подразумева јединство у различитости. Тако се остварује култура дијалога као начин стваралачког

¹ agapije2013@gmail.com

заједницења у стању непремостивих различитости између многих научних хипотеза и верских представа и вероучења. Примарна одредница овде треба да буде уважавање другог и другачијег, никако не сме да буде нагон за насилним стварањем истомишљеника. Све док се човек не определи на прави начин у вези са овом стваралачком ситуацијом може бити добар научник и добар верник, али без конкретних добрих резултата. Спречен је у оба случаја саможивошћу и самоизолацијом, његово стваралаштво је оптерећено неспремношћу да се различитост разуме као могућност која осмишљава стваралачку пуноћу. Трагичне последице неспоразума, који су настали због затворености појединаца и међусобне отуђености религијских и идеолошких колективитета, несагледиве су и опомињу све добронамерне. Због тога је важно да свако појединачно и све заједнице заједно промисле и осмисле комуникацијски минимум који гарантује стваралачку слободу и подстиче максималну одговорност свих стваралачких субјеката. Тада је све у креативном напредовању, узрастању од мањег ка већем и тако је наведени „минимум” стање које се превазилази, није готово стање пуно дволичења и двоумљења. Себедавање а не присвајање туђег и наметање себе и својих ставова другима постаје меродавна стваралачка одредница која све усмерава напред и обједињује добре стваралачке увиде и остварења. Све тако постаје жива реч које оживотворава и осмишљава добре релације између учесника процеса тражења и налажења смисла живота.

Примењена или ангажована теологија је у том стваралачком контексту прогресивна и креативна одредница која у себи садржи све стваралачке пориве и успехе. То је један отворен систем вредности у сталном напредовању у квалитативном смислу, али и на квантитативном плану. Свака једностраност и површност немогуће су на плану примењене теологије јер она својом динамиком стваралаштва подразумева стално напредовање без искључивости према другом због различитости уверења и без искључивања из процеса корелација било кога или било чега због другости и другачијег става према некоме или нечему. То није обезличавање нити уопштавање, то је служитељска спремност да се покаже уважавање и оствари дијалог. Даљи ток комуникације путем разговора може довести до различитих договора – један од договора може бити и констатација о разилажењу и несагласности ставова, али без непријатељства због тога. За ово је потребно много самоодречне љубави и здравог човекољубља, што свако треба да изграђује у себи тако што ће настојати да превазиђе сопствену себичност која је увек последица неуспешности стваралачког субјекта. Ово захтева велико ангажовање оних који имају дар човекољубља који свако у себи може да препозна и умножава. Тада ће и сви наши дарови, које смо препознали или још увек нисмо, добити дубљи смисао и праву меру. Постаће делатни онолико колико смо спремни да их поделимо једни са другима. Ако се свако затвори у себе и своје пориве и себичну саможивост, која нас обезвређује, постајемо сами себи окупатори јер сужавамо животно стваралаштво на самоостварење, без имало потребе за самопревазилажењем и узрастањем. Овде треба указати на опасност ако се

човекова служитељска спремност погрешно разуме и сведе на следбенички пасивизам и нестваралаштво. На то указују речи:

Будућност света неће почивати ни на једној религији, јер су се све религије, осим будизма, који као религија не заузима активан став у историји, довољно компромитовале и показале фанатичне, у чему предњаче три монотеистичке религије (јудаизам, хришћанство и ислам – Љ. С.), братство људи, које треба да буде остварено неће бити засновано на некој религиозној истини ... ни на истини неких политичких или философских учења. Будућност ће бити заснована на економском добру и даљим напредовањем науке, која ће, превазилазећи данашњу машту људи, силно олакшати практичан, свакодневни живот човека ... Биолошки посматран, човек је, заиста, најслабије биће у природи. Њега су инстинкти давно напустили, па је тако изгубио сигурност да зна шта треба да чини ... а ускоро ... више неће знати шта може да чини. То је управо тренутак, који је већ увелико наступио, у коме је човек најлакше спреман да услед своје пасивности, беспомоћности и депресије, скоро као медијум, прихвата сваку сумњиву и опасну сугестију: лажне религије ... лажних политичких и других идеја ... које долазе од нових, лажних харизматичних вођа. Предавање себе, самосвесног и боголиког бића, на милост и немилост средствима масовних медија ... неће нам бити тешко да се сложимо са Лешеком Коликовским који вели: Толерисање фанатизма погодује победи нетолеранције, уздржавати се од борбе са злом исто је што и властито несавршенство претварати у варварство ... (Јеротић, 2003: 78–81).

Овај извод треба разумети у контексту стваралачке одговорности, без имало песимистичког поједностављења. Јасно се види да је реч о подстицању стваралаштва са јасним нагласком на одговорност стваралачког субјекта. Не говори се о неизбежној опасности, већ о кризи као последици нестваралачког пасивизма коју је могуће превазићи само динамизирањем корелативности и позитивних интеграција различитих стваралачких области. Примењена или ангажована теологија у свему овоме требало би да даје стваралачке подстицаје и доприноси култури дијалога као битном предуслову стваралачке коегзистенције. Кад је у питању препознавање даровитости и ангажовање даровитих, ту је могуће и потребно ненаметљиво, али приметно, учешће примењене теологије у њеној богочовечанској пуноћи која осмишљава свако добро људско стваралаштво. Сигурно је да примењена теологија, слободна од свих површности, брзоплетости и једностраности, може допринети успешности дидактичке културе коју треба посматрати као одговорно улагање у будућност у пуноћи стваралачког оптимизма који уочава могуће кризе, али не подлеже нестваралачком песимизму. Тако динамизирано стваралаштво захтева учешће више субјеката са различитим стваралачким поривима и опредељењима. Овде је потребно знати следеће:

Велика је ствар да човек стварно разуме меру своје компетентности у процењивању радњи и догађаја, што је могуће само онда кад препозна да није могуће да он једини све зна најбоље ... (Стојановић, 2015: 146).

Свако претеривање удаљава човека од смисла јер се или претерано обесхрабрује или се превише јуначи пред другим, све у стању егзистенцијалне испражњености која нас чини неслободним и самим тим неодговорним. То свако из себе може да потисне само делатном слободом која се заснива на стваралачкој сигурности без које човек не може да разуме смисао живота. Умишљена религиозност пуна предрасуда овде може бити само лажна нада која прикрива, али стварно не уклања, узрок егзистенцијалног вакуума преплашеног човека. Због тога је неопходно ангажовање теолошке мисли првенствено тамо где је приметна верска неоствареност, јер неостварени и саможиви верник ако је у стању страха увек настоји да другима ускрати њихову богодаровану слободу. То препознаје као свој „свети задатак” а не као оопасно богохуљење, јер свака мржња увек је светогрђе.

Подстицање слободе и одговорности као допринос примењене теологије

Савремено образовање и васпитање суочава се са многим изазовима, што захтева од стваралачких субјеката одговорност, предузимљивост и осмишљено поступање. Наметљивост, са једне стране, и незаинтересованост, са друге стране, требало би препознавати и отклањати. На тај начин постајемо одговорни ствараоци који промишљају стваралаштво као стално трагање за истином, без поковања ауторитетима и без наметања себе и својих ставова као јединих меродавних одредница. Примењена теологија у вези са овим може бити од велике користи, што подразумева одговорност служења а не привилегију која овлашћује било кога да превиђа стваралачку слободу сваког човека. Наравно, слобода у том контексту увек подразумева одговорност као стваралачко средство усавршавања и усхођења, а не као ограничавање права наметањем дужности. Концепт слободе у контексту ангажоване теологије далеко је од амбиса анархизма који се распада сам у себи под теретом нихилизма. Стваралачка слобода садржи у себи јасне одреднице стваралачке успешности чији је смисао заједничење у истини и љубави а не ропско поковање било чијем интересу или било чијој самовољи. Бог нам је дао такву слободу и због тога не спречава насилно наше злодејство, иако то може да учини силом свога свемогућства. Таквим поступком негирао би своју стваралачку пуноћу и наметнуо би се као недодириви ауторитет, што не жели да буде. То није Његова немоћ или незаинтересованост, него је стварно уважавање наше богодароване слободе. Бог свима све даје безусловно, али и ненаметљиво и због тога постоје појединци који неће да сиђу са беспућа своје саможивости и злодејства. То што Бог не жели да их насилно проимени показује стварну силу Његове ненасилне љубави. Због тога је важно знати следеће:

Бог је изнад избора. Сличан Богу – светац (светитељ – што може постати сваки човек – Љ. С.) у свом делању превазилази свако давање предности некоме или нечему, колебање и бирање, тражење ауторитета и његових директива ... Бог жели да се Његова воља извршава, али не жели да

човек буде роб, него да буде слободан син и пријатељ (млађи брат или сестра – Љ. С.) Христов ... У тренуцима искушења човек замишља Бога као неки ауторитет који издаје наредбе и захтева слепу послушност. Човек је „опредметио” Бога и постави Га на једно одстојање, у један спољашњи простор, почео је да тражи мрак у којем ће се скривати и ковати самом себи затворенички живот ... (Евдокимов, 1997: 104–106).

Човек је, дакле, тај који се удаљава од Бога смишљајући сам себи замке што покушава да „ублажи” тако што прети другоме, али тада замке постају само бројније. Важно је све то уочити у себи и уклонити из себе снагом неистрошиве љубави као сталног богољубља и човекољубља. Кад човек то разуме онда и сам постаје ненасилни стваралац који уважава слободу другог човека знајући да на тај начин најцелосније разуме и остварује сопствену слободу. Тада човек добро види и природу свога односа према творевини, изграђује стваралачки однос према Творцу као оцу и творевини као дару који треба непрестано да умножава. Вера и наука се саостварују у том промишљању и увећавању дара истраживањем стваралачких потенцијала творевине. То су разумели сви велики научници који су увек у свему препознавали дубљи смисао, не пристајући на пасивизам преживљавања, који је најбесмисленији ако се своди само на „дивљење Творцу”, без преузимања стваралачке одговорности. Остварујући благодат постојања, научници као стварни Божији саствараоци, у свему су видели дубљи смисао и несагледиво безмерије не пристајући да било шта своди на слепу силу и механичке радње. Сучељавајући своје различите ставове научници показују креативну прогресивност која изнова покреће. Њихово непристајање на следбенички пасивизам гарант је стваралачке успешности која је доступна свакој слободној личности. На то указују речи:

Према тзв. Копенхашкој интерпретацији квантне механике, немогуће је тачно предвидети како ће се нека честица понашати у експерименталним условима. Највише што се може добити из Шредингерове једначине јесу вероватноће различитих исхода. Мада су многи научници прихватили овакво тумачење увек је било оних који су сматрали да су физички процеси прецизно дефинисани и да постојећа формулација квантне механике није потпуна. Ајнштајн је, рецимо, био дубоко уверен да честица у стању суперпозиције није само „скуп могућности“ и да је њено понашање одређено детерминистичким законима које тек треба открити. Своја размишљања о овој теми сажео је у познату фразу: “Бог се не коцка!” ... Ајнштајн и његови студенти Подолски и Розен 1935. године предложили су мисаони експеримент који је по њима добио име ЕПР парадокс ... требало је да прође педесет година да се докаже да Ајнштајн и његови студенти нису били у праву ... Треба истаћи да нас квантна механика приморава да из основа променимо начин на који схватамо основне појмове као што су супротност, постојање и објективна стварност. Видели смо такође да се исходи експеримената не могу у потпуности предвидети и да је космос, по свему судећи, повезан у јединствену целину. Мада нам математика

даје могућности да формално опишемо ове феномене, то не значи да их можемо „разумети” на здолољавајући начин ... квантна механика је заиста шокантна и за оне који су је проучавали! У том смислу помало подсећа на мистична искуства, која сугеришу да људски интелект није у стању да појми одређене аспекте стварности ... (Зечевић, 2015: 100–106).

Из наведених речи сазнајемо да је научни процес стално усаглашавање различитих мишљења која доприносе прогресији знања. Различити резултати и лична искуства истраживача битне су одреднице у разумевању добијених резултата. То је богатство које би требало да оплемењује све токове наставно-научног стваралаштва. Примењена теологија овде треба да препозна своју одговорност трудећи се да буде далеко изнад сваке површности и једностраности опредељивања за или против. Без наметљивости и нестваралачке сугестивности требало би да уважава стваралаштво свакога човека не пристајући на поделе по принципу порекла и припадности. То захтева стваралачку динамику и не може бити нестваралачко посматрање онога што други чине. Велика је ствар препознати додирне тачке у стваралачком чину, то није ни мало лако али је могуће. То се остварује у осмишљеном сусрету који искључује наметљивост, пресретање и површне оптужбе на рачун другог. Тако свако слободно дође до онога што је необјашњиво или тешко објашњиво и ако има поверење у саговорника отвара се за комуникацију са њим. Различитости се тако суочавају без сукобљавања што доводи до добрих закључака који подразумевају прихватљиве одговоре, али и покрећу нова питања.

Најтеже је васпитати и образовати стварно слободну личност, о чему нам сведоче сви претходни историјски догађаји у којима је „борба утицаја” (Мерије, 2014: 63) више негирала наставне процесе него што је доприносила њиховом бољитку. Мора се признати да је у тој борби било доста теолошких пропуста, иако се не може оспорити да је писменост најпре стицана око богомоља. Појединци из верског корпуса то нису разумели као вид служења друштвеном прогресу, сматрали су својом привилегијом и правом свог колективитета да ограничавају и усмеравају друге онако како су сами сматрали да је најбоље. Трагичне последице тога су ломаче и други методи мучења неистомишљеника, и то је чињено пре било какве атеистичке пропаганде и насиља такозваног научног атеизма над вером и верницима. Верски фанатизам траје дуже и његове трагичне последице су бројније од оних које су настале од стране бораца против вере. То би требало да буде важно сазнање које охрабрује на стваралаштво и ослобађа од стега порекла и припадности. Само на тај начин промотери примењене теологије могу да буду делатни учесници на путу свеопштег бољитка науке и знања, а самим тим и вере која је различита и далеко изнад празноверица, предрасуда и фанатизма. Стварно су способни да допринесу напорима свих оних који процесе васпитања и образовања разумеју као усавршавање слободних и одговорних личности како ученика тако и васпитача и наставника. Све ово осликавају речи:

Историја образовања је заиста значајна ... ту се виде друштвене снаге датог тренутка, постојеће идеолошке струје, групе ... које се препиру око права на подређивање деце ... Држава је била та која је, убеђена да представља једини могући легитимитет образовања, организовала под барјакком лаицитета ратну машину против породичног утицаја ... Скоро у исто време хришћанске породице, под заставом слободе образовања хоће да потисну утицај оних којима замерају да, под изговором идеје о напретку ... покушавају да овладају душом њихове деце. Регионални милитанти су се, пак, у име поштовања разлика и културних идентитета борили против хомогенизације наставе ... доскора су идеолози школске еманципације тражили од наставника да се снажно боре против утицаја медија, оптужених за намеру завођења омладине демагогијом ... Економски представници су били ти који су јуче оспоравали моћ професора, њихову претерану склоност ка продуженој општој настави ... подстичући их да теже ка неважним дипломама уместо да их што пре повере предузећима, која су једина у стању да их стварно оформе. Данас, исти ти људи траже супротно ... сваки нови захтев не замењује нужно претходне, него их често, напротив, оживљава до те мере да се данас држава и породице, медији и предузећа, религије и партије, региони и референтне културе свађају око искључивог права на образовање ... постоји велико искушење да се образовање почне сматрати подухватом који се једноставно састоји у томе да се утицај оног другог замени сопственим ... (Мерије, 2014: 63–64).

Овај извод из добре и подстицајне студије „Образовање је васпитање – етика и педагогија” јасно указује на опасност коју сами себи стварамо, угрожавајући једни друге, у намери да што више других подредимо себи, учинимо „нашим” не уочавајући опасност потребе да поседујемо све око себе. То је у васпитању и образовању посебно тешко стање јер у први план ставља потребе групе и захтеве колективитета, без уважавања слободе. Недостатак одговорности која у таквим случајевима истеком извесног времена нестаје представља велики проблем који понекад превиђамо у стању умишљене успешности. То нам показују сви идеолошки „успеси” који су следбенике доводили до тријумфализма који је под теретом искључивости прерастао у безнађе због недостатка добронамерности. Неистомишљеници су проглашавани непожељним и било је допуштено најбесмисленије иживљавање над њима, као саставни део ритуала слављења победе над „снагама мрака из прошлости”. Тако су се у различитим историјским периодима смењивали поразитељи и поражени, без стварне победе било кога, пошто нико није могао да победи самога себе и достигне потребан степен одговорне слободе.

Историјско злопамћење којим се оптерећују различите групације и покрети представља велики терет савременог човечанства. Недопустиво је и неодговорно било шта из те стваралачке бесмислености уносити у школске програме, али, нажалост, то је све чешћа појава. Оно што је најтрагичније у свему овоме, свако то препознаје код других док код себе не жели да препозна то исто, штавише то сматра својим правом и неопходношћу суживота. Овом

начину саможивости и самоизолације подлежу скоро сви колективитети, од религијских до идеолошких и националних. Присуство верских садржаја у школском васпитању и образовању треба посматрати као добру могућност која обавезује њихове промотере и актере и омогућава увид и контролу од стране релевантних институција. То није сужавање простора деловања него је указивање на потребу показивања друштвене одговорности. Све је тако транспарентно, што је веома добро у вези са верским садржајима, јер подстиче добар одабир тема и стваралачко промишљање бољитка. Сви смо тако упућени једни на друге и отворени једни за друге, свако има своју аутономију у вероучењу и доживљају вере, али нико не може да у име те аутономије себи даје за право да мрзи и прогони неистомишљенике. Све ово постаје добро искуство у стању сталних друштвених додира и комуникације једних са другима пред многим другим и другачијим. Тако свако излази без предрасуда изван оgrade свога колективитета имајући пуно уважавање према свим другим колективитетима и њиховим оградама и посебностима. Тада сви заједно служимо будућности своје деце, а не служимо се својом или туђом прошлости. Тако различитост постаје креативна одредница у којој се негује култура надметања уместо бесмисла сукоба. Свако се труди да истакне оно најбоље код себе и то делатно потврди, што га преусмерава из лошег стања неделатног прозивања других и злонамерног и злопамтивног приговарања другима због нечега из прошлости. Растеретивши се тако у себи и отворивши се једни за друге постајемо активни и реални ствараоци, не бавимо се прошлим које је такво какво јесте, не може се променити. Трудимо се да оно што чинимо и што ћемо сутра учинити буде осмишљено добронамерношћу. Тако постајемо слободни у себи и једни за друге, нисмо уплашени једни од других нити смо злонамерни једни према другима, знамо да је стваралачка одговорност оно што се стиче сталним самопревазилажењем. То је могуће само онда кад разумемо јасан став:

Будућност је оно што је сад у развоју, радећи са младима ми смо увек на почетку онога што ће тек бити (Шушњић, 1994: 232).

Примењена теологија свесно и без предрасуда треба да промишља све раније приговоре, јер само тако могуће је осмислити стваралачку пуноћу и успешно сапостојати са другим и другачијим. Једна од стваралачких порука у том смислу требало би да буде онај свима познати став људи који су за просветитељски чин и животну еманципацију сматрали то што су „успели да се ослободе ауторитета Бога и цркве”. Уместо да их критикујемо и то сматрамо својом верничком обавезом, боље би било да самокритички промишљамо промашаје оновремене хришћанске елите која је својим поступцима, вероватно несвесно, али сигурно несавесно самог Бога довела у тежак положај. Не за Њега самога, већ за оне који су подлегли потреби да у Његово име буду насилни над неистомишљеницима. Створено је једно конфузно стање из кога је могуће изићи само онда кад изградимо у себи одговорну слободу, све другачије било би ново насиље. Никакво проглашење криваца и тражење казне за било кога није пут изласка. Само храбро

преузимање одговорности, не кривице у површном и недореченом смислу, јесте пут изласка из опасног стања неслободе. Поступајући овако разумећемо став оних који сматрају просветитељским чином „ослобођење” од вере. Видећемо да је то вапај против празноверица и кривоверија а не напад на оделотворену веру и просвећене вернике.

Стваралачку слободу даровитих требало би непрестано подстицати тако што ће им се непрестано и ненаметљиво указивати на одговорност као најбољу могућност на путу животне остваривости. Важно је, такође, убедити их да одговорно сапостоје и саостварују се са другима, будући спремни да прихвате без зависти боље од себе и без омаловажавања оне који су мање успешни од њих. Ово је један дуг процес, заправо нешто што би требало да траје непрестано, што захтева добро утемељење и непоколебљиво опредељење да се ствара заједно са другим. Тако се изграђује стваралачки идентитет слободне и одговорне личности, о чему говори став:

Ниједан људски идентитет није формиран чисто изнутра, други увек мора имати неку улогу (Тејлор, 2011: 245).

Дакле, непоколебљива потреба за другим и спремност да се уважава сваки човек и његово стваралаштво најбољи су показатељи слободе и одговорности човека. Посебно је ово важно код даровитих, јер битно доприноси њиховој успешности пошто су у себи слободни од себичности и тако отворени за потребе других. То њиховом стваралаштву даје смислено усмерење јер не стављају себе у центар свих догађања пошто добро разумеју друге, што их чини способним да стварају неоптерећени саможивошћу. Задатак примењене теологије у вези са овим је да покреће даровите тако што им указује на примере добре остваривости кроз историју. То се постиже тако што се светост и светитељство стављају у корелативну и интегративну динамику. Због тога је неопходно превазилажење идеолошких несугласица на нашим просторима које се тичу питања левице и деснице, комунизма и антикомунизма, атеизма и вере, сакралног и профаног. Предност коју треба одговорно препознати јесте историјска чињеница о постојању двојице великана вере и науке, светитеља Саве Немањића и просветитеља Доситеја Обрадовића, коју још увек и и недовољно разумемо кад говоримо о васпитању и образовању на нашим просторима. Неопходно је чешће и смишљеније промишљање о истоветности њихових просветитељских активности. Кад то на прави начин сагледамо, сигурно је да нико неће све своје стваралачке активности усмеравати против других и другачијих тако да се теолози неће негативно усмеравати према секуларизму; као што неће ни атеисти без искуства вере поистовећивати сујеверије и здраву веру проглашавајући једно и друго ненаучним простаклуком. Наведене једностраности требало би да свако уклони из себе, што је могуће само онда кад је човек стварно просвећен и неоптерећен ставовима других. То препознаје аутор који саветује како треба одговорно поступати у атмосфери вишеструког плурализма:

Кад је реч о одговорности православних хришћана у постмодерним, плуралистичким друштвима ради се о нашем призиву да јеванђелизујемо и служимо све људе, да им сведочимо ... без покушаја

доминације и дискриминације, па чак и без жеље да их ми лично преображавамо или поправљамо, јер то и није у нашем домену, већ у Божијем ... морамо бити слободни и поштовати слободу других, и све време објављивати и доказивати да се истинска слобода налази само у познању и чињењу истине ... без слободе не само да нема демократије, него нема ни истинског хришћанства ... (Хопко, 2009: 278).

Подстицање стваралачког оптимизма даровитих и „обичних” стваралачких субјеката

Култура различитости требало би да буде неизоставна обавеза коју драговољно промишљају и пројектују даровити. Само на тај начин показују да одговорно стварају имајући неизнуђену спремност да дају све од себе како би стварно били у служби бољитка свих људи, а не да у свему виде само себе и свој интерес. Себичност онеспособљава и ослабљује човека тако да му је увек мало оно што добије од других, немајући притом жељу да било шта подели са другима. Тако се човек самовољно предаје борби за опстанак проглашавајући остатак човечанства за угрозиоца његовог постојања, изумимајући из тог корпуса неке појединце које је одабрао по принципу своје сопствене корисности. То је стање идолатрије или идеологије равнобоштва која постоји откад је човек уместо Божије понуде живота изабрао смрт и пропадљивост као начин постојања. Није Бог човека одгурнуо од себе, човек није желео да искористи највеће људско право које му је Бог понудио и зато је читава историја једна стална борба за људска права. Појединци ту борбу понекад погрешно воде тако што бранећи једне – своје истомишљенике, постају насилни према другима – својим неистомишљеницима. Нико у том стању несигурности не може да изграђује стваралачки оптимизам у себи јер је затворен за многе, што га чини неспособним за радосни космизам и отворену антропологију. Нажалост постоје и неки који су насилни у име Христа, о чему говори опомињући самокритички став:

Империјалистичке доминације „христофашиста“ који употребом војне, економске, или културолошке силе присиљавају друге да прихватају њихове догме, њихову етику и њихову верзију историје ... наши светитељи свих места и свих времена су се томе одупирали и до проливања своје мученичке крви ... (Хопко, 2009: 277).

Дакле, без самокритике свако стваралаштво оптерећено је многим недореченостима до којих доводи умишљеност појединаца који су изгубили осећај радости постојања. Само онда кад човек има снаге да се искрено суочи са свим недореченостима у себи и другима у намери да их разреши сигурно је да жели друштвени напредак. Тако показује верничку одговорност што га чини спремним за стваралачки оптимизам. На то указује став:

Дух модерног друштва рођен је у чину одвајања од хришћанске прошлости ... Екуменизам се не може бавити само садашњим односима хришћанских цркава. Он мора стремити подсећању на

поделе и сукобе из прошлости ... тако да је самокритика кориснија од професионалних суочавања (Пананберг, 2003: 261–262).

Заправо, све док човек не ослободи своје унутрашње биће од сувишних наслага које ствара самооправдање није могуће да препозна и прихвати оптимизам као животну одредницу. Спречавају га многи страхови који ослабљују човекову унутрашњост до те мере да у свему види опасност од које жели да се склони. Очекујући да буде заобиђен смишља различите пречице не размишљајући се где ће тако стићи. У намери да нешто избегне човек и не размишља о циљу и смислу, све је подредио нагону избегавања испаштања које је пројектовао сам у себи. Задатак примењене теологије је да све ово отклони као погрешно мишљење, стрпљиво и ненасилно; како код родитеља школске деце тако и код неких наставника који једнострано и површно приступају вери. То се односи на оне родитеље и наставнике који се представљају као верници, што не искључује одговорност и према онима који то нису. Само је реч о томе да се уместо насиља над неистомишљеницима и проглашавања за непријатеље свих који другачије мисле и живе приступа одговорно у односу према верницима који не показују одговорни оптимизам у свом животу и стваралаштву. Преусмерити вернике из стања страха од испаштања и нагона за осветом према неистомишљеницима значи умети допринети стварању реалног оптимизма који гарантује друштвену успешност. То ствара оптимистички приступ животу који може стварно допринети бољим околностима у просветном раду. Примењена теологија на тај начин постаје важан елемент дидактичке културе јер растеређује све ствараоце од бесмисла сукоба и борбе за опстанак.

Егзистенцијална сигурност коју гарантује жива вера охрабрује човека да воли и прашта знајући да на тај начин напредује, узраста а не унижава се. Важно је да човек у овом процесу разуме узвишеност добронамерног опхођења према свима, без обзира на степен нечије зловоље и злодејства. Сигурно је да све то функционише много боље у заједници са другим, самоћа је неповољно стање за овај стваралачки подвиг. Радост постојања се увећава само онда кад се човек отвара и састварује са другим човеком. Због тога је незамисливо да искрени верник као промотер ангажоване теологије буде нихилиста који се предаје ништавилу и бесмислу. Живот је подвиг који се увек, кад се остварује кроз добродетел, крунише здравим оптимизмом. На то указују речи:

Феномен човека измиче свим супстанцијалистичким одређењима. Гранична линија људске способности и неспособности лежи у Богу ... стога се то питање не може да реши на равни природе, већ на равни односа, то јест личности ... прилаз човеку на плану личности ... открива да способност и неспособност не треба да се међусобно супротстављају већ да се међусобно укључују ... (Зизјулас, 1998: 100–101),
Житија светих сведоче о томе како људи у својим животним улогама и историјским околностима своја дела у Цркви чине на есхатолошки начин ... сталним надилажењем ограничења у догађају љубави која је лоцирана у историју и ојачана у есхатолошком збитију ... угледање на

свете нема смисао копирања оригиналних личности, него има смисао учествовања у неподељеном Телу Христовом ... (Перовић, 2010: 138).

Примењена теологија промовише продужени рок трајања човека до саме вечности ненасилно убеђујући човека да прихвати тај дар љубави Божије. Ко успе да на том темељу изграђује животни оптимизам на добром је путу остварења и разумевања једног у низу многих Божијих дарова човеку. Знајући ту истину о себи труди се да препозна и друге своје дарове у намери да их стави у службу бољитка других, побеђујући тако у себи нагон за самоистицање. Познато му је да кратковекост успешности није права мера стваралаштва и због тога свој оптимизам изграђује на уверењу у неистрошивост Божијих дарова човеку. Они могу бити само додатно умножавани, не могу бити уништени ни онда кад нису препознати, постоје увек као добра понуда човеку од кога зависи њихова коначна реализација. То је смисао целоживотног образовања и стваралаштва уопште, што ангажована теологија промовише и подстиче непрестано.

Закључна разматрања

Примењена теологија може бити и требало би да буде важан елемент дидактичке културе у процесу развијања даровитости и остварењу даровитих у животној стваралачкој пуноћи. Својом ненаметљивошћу и ненасилним методама требало би да буде у служби стварања погодних васпитних и образовних ситуација. Не треба заборавити да је знаменити дидактичар Амос Коменски био теолошки образован и то га је учинило отвореним за стваралачку сарадњу и успешним просветитељем који је претходно превазишао све једностраности у себи. Истина је да постоје и другачији примери у вези са теологијом и теолозима, нажалост, они су бројнији, али њихов квантитет не може да негира квалитет креативних ствараоца у и области примењене теологије. Да би се то разумело потребно је искључити сваку једностраност, јер то ствара предрасуде које онемогућавају стваралачку динамику. Дакле, свака наука сама себи поставља препреке и забране, теологија није изузетак у томе, што подразумева неопходност сталног самоиспитивања и самопревазилажења. Без ових стваралачких увида свако остаје заробљеник сопствених ставова, чак и онда кад су исправни и креативни. Потребно је да све буде стаљвљено на увид стваралачкој јавности уз стварну спремност на промене које доприносе бољитку постојања. На тај начин наставно-научни процес постаје незауоставиво креативан и прогресиван, доносиће добре резултате и доприносиће смисленој лепоти живљења. Примењена теологија требало би да препознаје своју улогу у свему овоме имајући притом добру меру за све и, да без имало наметљивости подстиче стваралачко усаглашавање свих са свима. То никако није преузимање улоге судије него је слободно и одговорно прихватање служења добробити научног, васпитног и образовног процеса. Из свега наведеног можемо закључити следеће:

- Потребно је разликовати теологију као науку од религијског става и одређења као начина живота, што не значи неускладиву различитост већ идентификацију стваралачких субјеката и животних ставова.
- Примењена теологија представља пуноћу теолошког остварења у интеракцији са другим научним обалстима, није само једна грана теолошке мисли нити је замена или сурогат теологија него је теологија у покрету и тражењу смисла и циља, у садејству са свим стваралачким поривима људске мисли.
- Благодатна пуноћа примењене теологије непрестано се умножава у додиру са другим научним дисциплинама које у овој интеракцији добијају теолошку смисленост. То не значи присвајање већ прихватање различитих видова ствараштва као покушаја да се препозна циљ и смисао постојања.
- Примењена теологија подразумева мултидисциплинарност и доприноси плурализму мишљења само онда кад је стваралачки отворена према сваком стваралачком субјекту.
- Даровити и даровитост за примењену теологију представљају велики изазов који подстиче одговорност и оптимизам.
- Допринос примењене теологије као једног од елемената дидактичке културе у препознавању, подстицању и остварењу даровитих, од деце предшколског узраста до остварених стваралачких субјеката, требало би да буде приметан и присутан на више начина у свим стваралачким областима.
- Успешност примењене теологије у настојањима да допринесе напретку и бољитку научног стваралаштва уопште и васпитању и образовању као важним областима, условљена је преваходно спремношћу промотера од којих се очекује да буду спремни за добре корелације и интеграције, без претензија за самоостварењем. Због тога је самопревазилажење једини могући начин остварења сваке слободне личности у комуникацији која захтева уважавање другог и другачијег.

ЛИТЕРАТУРА:

- Евдокимов, 1997: Евдокимов, П., „*Људа*“ љубав Божија. Хиландар.
- Зечевић, 2015: Зечевић, А., *Истина лепота и границе знања – пут од науке до религије*. Београд: Службени гласник.
- Зизијулас, 1998: Зизијулас, Ј., *Еклицсиолошке теме*. Нови Сад: Беседа.
- Јеротић, 2003: Јеротић, В., *Само дела љубави остају*. Београд: Партенон.
- Мерије, 2015: Мерије, Ф., *Образовање је васпитање – Етика и педагогија*. Београд: Завод за уџбенике.
- Пананберг, 2009: Пананберг, В., *Цркве и стварање европског јединства. Хришћанство и европске интеграције*. Београд: Хришћански културни центар.

- Перовић, 2009: Перовић, Д. *Пројаве хришћанског етоса у домостроју спасења кроз личност у богословљу*. Београд: Институт за теолошка истраживања при Православном богословском факултету Универзитета у Београду.
- Стојановић, 2015: Стојановић, Љ., *Свеитенослужење у мултидисциплинарном контексту*. Фоча – Београд: Православни богословски факултет Светог Василија Острошког, Фоча Универзитет Источно Сарајево – Богословско друштво Отачник.
- Тејлор, 2011: Тејлор, Ч., *Доба секуларизације*. Београд: Службени гласник.
- Хопко, 2009: Хопко, Т. *Православље у постмодерним плуралистичким друштвима. Црква у плуралистичком друштву*. Београд: Фондација Конрад Аденауер, Хришћански културни центар.
- Шушњић, 1994: Шушњић, Ђ., *Дијалог и толеранција*. Сремски Карловци: Књижница Зорана Стојановића.

Prof. Ljubivoje Stojanovic, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov"

Vrsac

APPLIED THEOLOGY AS AN ELEMENT OF DIDACTIC CULTURE IN DEVELOPMENT OF GIFTEDNESS

Summary: Giftedness and creativity are coexisting creative facts that contribute to the achievement of the overall life progression. Applied Theology in this creative context should provide a healthy correlation and integration between the many differences that coexist in all aspects of life and creativity. Meaningfully coexistence of religious ideas and scientific hypotheses could be possible only in this way. Then dogma and imagination creatively coexist, constantly overcoming the dogmatism and prejudices, creatively searching for the truth, what frees us from the need of imposition of authorities and imitating anyone or anything. It is necessary to give everyone the opportunity of free creativity, where the principle of "agree to disagree" becomes a way of overcoming differences and the common searching for the truth. Then everyone has the opportunity to express his giftedness as an ability to respect other and different and to overcome totally any kind of selfishness by self-giving. Applied Theology in this context should give its full contribution through insisting on religious pluralism and multidisciplinary creation, which provides integration of faith and knowledge in the best possible way.

Keywords: applied theology, giftedness, creativity, religious pluralism, religion, knowledge.